

УДК: 338.001.36+65.011

О. А. Гавриш,
д. т. н., професор, декан факультету менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
А. Д. Кухарук,
аспірант, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ РІВНЕМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано погляди науковців стосовно визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства» та запропоновано авторське визначення. Встановлено, що у науковій літературі має місце ототожнення категорій «конкурентоспроможність підприємства» та «конкурентоспроможність продукції». Проаналізовано поняття «мета управління», «завдання управління» у контексті підвищення конкурентоспроможності підприємства. Проаналізовано підходи різних авторів до визначення принципів управління рівнем конкурентоспроможності підприємства. Запропоновано доповнення існуючого переліку принципами попередження, відповідності у часі та просторі.

Scientific approaches regarding the definition of category "enterprise's competitiveness" are analyzed, and author's definition is suggested. There is found the identification of the categories "enterprise's competitiveness" and "product competitiveness" in scientific literature. Concepts "management goal", "management assignments" are analyzed in the context of enterprise's competitiveness increase. The approaches of different authors to determine the principles of management of the enterprise's competitiveness level are analyzed. There is suggested to complete the list with principles of "prevention" and "conformity in space and time".

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, управління, мета, завдання, принципи

Keywords: enterprise's competitiveness, management, goal, assignments, principles

Постановка проблеми. Розробка дієвого механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств та його реалізація може суттєво ускладнитись без попереднього аналізу та вдосконалення визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», існуючих принципів управління конкурентоспроможністю підприємств. Недотримання основних принципів управління здатне негативно впливати на результативність управлінських заходів, що спрямовані на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Адже принципи управління слугують орієнтирами, правилами проведення управлінських заходів, своєрідним вектором розвитку підприємства в умовах мінливого ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Внесок у удосконалення науково-методичних аспектів управління рівнем конкурентоспроможності підприємств здійснили такі зарубіжні та вітчизняні автори: Г. Л. Азоєв, А. Уїнт, М. Портер, Р. А. Фатхутдінов, В. І. Блонська, Ю. О. Гарачук, С. М. Клименко, Л. І. Донець, І. І. Хмеленко та ін. Разом з тим, поняття «конкурентоспроможність підприємства» потребує уточнення, перелік принципів управління конкурентоспроможністю підприємств – удосконалення.

Постановка завдання. Завданнями дослідження є уточнення поняття «конкурентоспроможність підприємства» та удосконалення переліку принципів управління рівнем конкурентоспроможності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність підприємства є складним та багатограним поняттям. У табл. 1 наведені деякі з визначень поняття «конкурентоспроможність підприємства», що пропонують зарубіжні та вітчизняні автори.

Таблиця 1.
Визначення науковцями поняття «конкурентоспроможність підприємства»

| Автори | Визначення |
|---|---|
| А. Уїнт [1] | Можливість підприємств отримувати прибутки вище середнього рівня на ринку, де діють як вітчизняні, так і іноземні конкуренти. |
| І. Г. Л. Азоєв [2] | Здатність підприємства ефективно розпоряджатися власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку. |
| Р. А. Фатхутдінов [3] | Виробництво конкурентоспроможного об'єкту та стійка фінансова діяльність фірми. |
| М. Портер [4] | Продуктивність використання підприємством окремих матеріальних та нематеріальних ресурсів. |
| П. С. Зав'ялов, Л. Ш. Лозовський, А. Г. Поршнев, Б. А. Райзберг [5] | Здатність підприємства конкурувати на ринках з виробниками й продавцями аналогічних товарів за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручних умов для покупців, споживачів. |

Як видно з табл., поняття «конкурентоспроможність підприємства» науковці визначають, у першу чергу, як здатність до ефективного використання ресурсів,

здатність конкурувати. У визначенні, прихильниками якого є П. С. Зав'ялов, Л. Ш. Лозовський, А. Г. Поршнев, Б. А. Райзберг, вбачається звуження поняття «конкурентоспроможність підприємства» шляхом отождоження його із поняттям «конкурентоспроможність продукції». Якість, ціна, умови придбання є критеріями конкурентоспроможності продукції. Таке отождоження може призвести до не адекватних результатів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз наукових літературних джерел дозволяє сформулювати авторське визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства» як здатність підприємства до реалізації наявних та потенційних виробничих, фінансових та управлінських можливостей ведення конкурентної боротьби за цільові ринки шляхом стабільно ефективного використання матеріальних та нематеріальних ресурсів у напрямі задоволення потреб споживача.

Задля ґрунтовного розуміння сутності принципів управління рівнем конкурентоспроможності підприємств доцільно проаналізувати погляди науковців стосовно визначення мети, завдань та функцій управління. Згідно джерела [5], метою управління конкурентоспроможністю підприємства є забезпечення життєздатності та сталого функціонування останнього за будь-яких економічних, політичних, соціальних та інших змін у зовнішньому середовищі.

Аналізуючи вищезазначене твердження, складно погодитись із авторами. Ключовими цілями управління названо сталість функціонування та життєздатність. Проте сталості функціонування підприємство може досягти без високого рівня конкурентоспроможності. Так само підприємство може бути життєздатним при наявності сильніших конкурентів, тому що для життєздатності (можливості існувати) підприємству достатньо не бути збитковим. Конкурентоспроможність не може бути охарактеризована лише зазначеними категоріями, адже передбачає конкурентну боротьбу, постійне формування конкурентних переваг. Тому логічно припустити, що метою управління рівнем конкурентоспроможності підприємства є приведення його до бажаного або оптимального. Під бажаним рівнем конкурентоспроможності розуміється максимально можливий (це передбачає виведення підприємства на лідерські позиції на ринку). Під оптимальним рівнем конкурентоспроможності розуміється такий, що характеризується забезпеченням потреби підприємства у замовниках та фінансових ресурсах.

Отже, управління конкурентоспроможністю доцільно розглядати як систему заходів щодо впливу на рівень конкурентоспроможності з метою приведення його до бажаного або оптимального та утримання у перспективі.

Оскільки конкурентоспроможність підприємства є системною категорією, управління також має носити системний характер.

У науковій літературі досить поширеним є словосполучення «система управління».

Наприклад, В. І. Блонська у роботі [6] зазначає, що система управління конкурентоспроможністю підприємства – це сукупність організаційної структури, процесів, технологій, положень, ресурсів тощо, необхідних для створення і реалізації умов, які сприятимуть створенню конкурентних переваг у теперішньому і майбутньому бізнес-середовищі.

Визначаючи завдання управління, Ю. О. Гарачук у роботі [7] стверджує, що основним завданням управління конкурентоспроможністю є створення методів менеджменту, за допомогою яких система управління впливатиме на працівників, забезпечуючи їхню активність, координуючи діяльність, спрямовуючи на досягнення рівня конкурентоспроможності. Автор виділяє три групи методів управління конкурентоспроможністю підприємства: економічні; соціально-психологічні; адміністративні.

Застосування будь-яких методів управління ускладнюється без дотримання принципів та реалізації відповідних функцій управління.

Згідно джерела [8] одним із визначень терміну «принцип є наступне: правило, покладене в основу діяльності організації, товариства.

У роботі Л. І. Донець [9] наведено перелік базових принципів управління конкурентоспроможністю підприємства, що слід враховувати на різних рівнях управління. Всього виділено чотири рівні управління: рівень макросередовища, рівень мікроекономічного бізнес-середовища, стратегічний рівень внутрішнього середовища, тактичний рівень внутрішнього середовища.

Так, на рівні тактичного внутрішнього середовища підприємства визначаються такі принципи: освоєння нової або поліпшеної продукції, формування конкурентоспроможного управлінського персоналу, активна інноваційна політика, концентрація ресурсів на виробництві максимально прибуткової продукції. Зважаючи на зміст поняття «принцип», припускаємо, що автор, скоріше, визначив завдання, які необхідно виконати задля досягнення належного рівня конкурентоспроможності.

У роботі І. І. Хмеленко [10] визначений достатньо широкий перелік принципів управління конкурентоспроможністю підприємства з позицій системного, функціонального та процесного підходів, а також наведено обґрунтування кожного принципу. Проте наведений перелік потребує доповнення. Один із принципів управління конкурентоспроможністю – принцип достовірності зовнішньої інформації, дотримання якого передбачає поширення підприємствами лише достовірної інформації про власну діяльність задля уникнення дезорієнтації зацікавлених сторін. Логічно, що підприємство є джерелом інформації. Але воно також є користувачем інформації, що надходить із зовнішнього середовища. Більше того, існують ситуації, коли підприємство не володіє інформацією, що впливає на зміну рівня його конкурентоспроможності. Внутрішні структурні та функціональні зміни на підприємстві можуть бути також невчасно прийняті до уваги або неадекватно оцінені. Тому важливе значення має здатність підприємства не лише реагувати на фактичну інформацію, що надходить із зовнішнього середовища, але й створювати певний «футляр», що захищатиме підприємство від дії негативних зовнішніх факторів. Таку захисну функцію здатне виконати передбачення можливих варіантів розвитку подій на ринку. Попередження дії фактора може видатися більш конструктивним, аніж усунення вже нанесеної шкоди. Отже, доцільним вбачається доповнення переліку принципів управління конкурентоспроможністю підприємства принципом попередження.

Варто також мати на увазі, що реакція підприємства на дію того чи іншого непередбачуваного фактора (будь-які різкі зміни зовнішнього середовища) може відбуватися із запізненням. У той же час управлінські дії можуть бути направлені не на ключові аспекти конкурентоспроможності. Тому пропонується додати до переліку принцип відповідності у часі та просторі. Дотримання цього принципу при управлінні конкурентоспроможністю підприємства має важливе значення через мінливість ринкового середовища та складність об'єкту управління. Зміст принципу відповідності у часі та просторі полягає у тому, що підприємству слід здійснювати управлінські заходи стосовно підвищення рівня конкурентоспроможності вчасно та у вірних напрямках. Принцип попередження та принцип відповідності у часі та просторі в дечому перетинаються, але є різними за своєю суттю. Адже дотримання їх підприємством відбувається під час застосування різних заходів управління.

Таким чином, доповнивши перелік принципів, що поданий у [10], отримаємо наступний перелік принципів управління рівнем конкурентоспроможності підприємства:

- системності;
- цілісності;
- структуризації;
- збалансованості;
- справедливості;
- обмеженої раціональності;
- множинності;
- розвитку;
- безперервності;
- забезпечення привабливості посад;
- залучення;
- достовірності інформації;
- попередження;
- відповідності у часі та просторі.

Висновки дослідження. Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних авторів показав, що конкурентоспроможність підприємства є складною, багатогранною категорією. Управлінські заходи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства будуть більш дієвими, якщо здійснюватимуться системно, з урахуванням принципів управління конкурентоспроможністю.

На основі аналізу наукових літературних джерел отримано уточнене поняття «конкурентоспроможність підприємства»; доповнено перелік принципів управління рівнем конкурентоспроможності підприємств, що здатний слугувати орієнтиром управлінського процесу.

Науковою новизною отриманих результатів дослідження є удосконалення науково-методичних аспектів управління рівнем конкурентоспроможності підприємств, а саме, запропоновано принцип попередження та принцип відповідності у часі та просторі, які, на відміну від існуючих, орієнтують підприємство на передбачення можливих негативних факторів зовнішнього середовища, а також на своєчасне проведення управлінських заходів у вірних напрямках.

Література:

1. Wint A. Competitiveness in small developing economies: insights from the Caribbean. – Canada: University of the West Indies Press, 2003. – 222 с. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=104310446>.
2. Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
3. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М. : Издательско-книготорговый центр “Маркетинг”, 2002. – 892 с.
4. Porter M. Competition. – USA: Harvard Business School Publishing Cooperation, 2008. – 544 с.
5. Клименко С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: [навч. посіб.] / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
6. Блонська В. І. Вдосконалення конкурентоспроможності та підвищення ефективності діяльності підприємства внаслідок ефективного управління / В.І. Блонська, І. В. Шморгун // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.6. – С. 174 – 180.
7. Гарачук Ю. О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2. – С. 60 – 65.
8. Словник української мови [в 11 т]. Т. 7. Поїхати – Приробляти. — К. : Наукова думка, 1976. — С. 693. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/prynucp>
9. Донець Л. І. Базові принципи сучасної парадигми управління конкурентоспроможністю підприємства / Л. І. Донець, А. А. Донець // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – Т. 2. – С. 101 – 106.
10. Хмеленко І. І. Дослідження підходів щодо управління конкурентоспроможністю підприємства // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2010. – № 60. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/vcpit/TPtEV/2010_60/NTU_XPI_60_2010_9.pdf

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.



ТОВ "ДКС Центр"